

Mala povijest jednog koprivničkog kvarta – moj kvart pedesetih

IVAN FERENČAK

1. Nogomet i igre

U doba mojega djetinjstva bilo je nekoliko koprivničkih kvartova koji su na svoj način bili pomalo »zatvoreni« dijelovi grada, sa svojim posebnostima i ljudima uglavnom starosjediocima. Moj kvart je zapravo bilo svega nekoliko ulica: Gornji i Donji Banovec, moja Ivanjska ulica, Severovec, Pavelinska i Duga ulica. Za nas djecu centar događanja bilo je tadašnje Slavenovo nogometno igralište, na mjestu današnjih poslovnih zgrada Podravke. Prostor igrališta bio je centar za djecu iz posve razumljivog razloga: bio je pogodan za kojekakve aktivnosti, a u nedostatku većeg izbora, nogomet je bio najdostupniji. Svoje slobodno vrijeme djeca su provodila gledajući Slavenove treninge i utakmice ili pak igrajući utakmice ulica protiv ulice. Igrali smo i takozvanu *viktoriju*, na jedan gol u kojoj se igra odvijala na način da je branio jedan golman, a u polju su igrale dvije ekipe od tri do četiri igrača. Cijelo takvo igralište bio je šesnaesterac. Igrali smo i jednu zaboravljenu igru: *glavomet*. U pravilu se glavomet igrao dva protiv dva ili čak jedan na jedan. Cijelo je »igralište« bilo promjera možda četiri puta dva metra, a stative su bile čista improvizacija. Recimo dvije cigle na udaljenosti od dva metra ili bi umjesto cigli gol obilježili s dvije košulje. Na tom smo igralištu igrali i *graničar* koji

je čini mi se i danas popularan u školama za vrijeme sata tjelesnog odgoja. Popularnija igra bila je i *neka puca* kod koje nije bio određen broj igrača i za sve je bila dovoljna jedna mala gumena lopta. Pred samu utakmicu našega Slavena bile su jako rado gledane i utakmice dvije ekipe nešto odraslijih dječaka na recimo četvrtini cijeloga terena. To su rado gledali radoznali navijači Slavena koji su ranije dolazili na utakmicu. Bila je to dobra prilika da se pokažu i neki do tada skriveni nogometni talenti. Djeca tog kvarta počinjala su igrati nogomet u takozvanim *supionirima* – juniorima, a neki su dogurali i do prve momčadi Slavena. U to vrijeme su nam veliki nogometni uzori bili braća Drago i Đuka Kolarčić, braća Stanko i Josip Sabolić, Zdravko Samoščanec, Hrvoje Jakupić, Tomica Česi, Vinko Kralj i Branko Kučan. U nešto mlađoj generaciji u prvoj momčadi Slavena igrali su Marijan Ivanković i Ratko Kolar. Osim igrača Slavena u našem kvartu su živjeli i Ivica Šef, legendarni koprivnički fotograf, Božo Tkalec, Josip Hadun i Đuka Posavec koji su igrali za gradskog rivala Lokomotivu. Sve u svemu samo je naš kvart mogao sastaviti cijelu momčad. Moj je domet bilo igranje za mlade uzraste Slavena i početak treninga s prvom momčadi da bi onda ipak prevladala ljubav prema glazbi. Donosim i jednu zanimljivost o tom našem igralištu. Budući da u to vrijeme još nije

Sl. 1. Supioniri s Dinamom 1956.

Sl. 2. Prva momčad Slavena s Rudijem Ivankovićem i u pozadini dio kvarta.

bilo motornih kosilica, a trebalo je nekako održavati travnjak da sliči na pravo igralište, brigu o održavanju travnjaka preuzela je obitelj Sabolić čije su krave svakodnevno u prijepodnevnim satima popasle travu na dijelu igrališta. Ostatak terena bi netko iz te obitelji pokosio ručnom kosom.

2. Glazba i predstave

U svakodnevnom životu kvarta glazba je također bila vrlo pristojno zastupljena. U legendarnoj gradskoj limenoj glazbi pod vodstvom koprivničkog matičara Ivana Hegedušića svirala su trojica Banovčana: Josip Sabolić te Vinko i Martin Petrić. Posebnost ovoga orkestra bila je u tome što je gospodin Hegedušić u orkestar uzimao

samo mladiće iz perifernih kvartova: Brežanca, Miklinovca i Banovca. Kad smo moj prijatelj Milan Šimunović Braco i ja htjeli učiti svirati u tom orkestru gospodin Hegedušić nam je rekao: *Je dečki dragi nejde to tak. Vi gimnazijalci bi se došli k meni načiti svirati i onda bi me ostavili jer volite svirati jazz. Ovi dečki buju ostali pri meni za stalno.*

I bio je u pravu. No mi smo ipak nešto napravili za kulturni život toga kvarta. Jedan od prvih naših bendova organizirao je legendarne *plesnjake* u dvorištu našega pjevača Boška Lukača u Gornjem Banovcu. U tom su bendu osim Boška, svirali Banovčani Jerko Kučan trubu, Martin Petrić trubu, Milan Šimunović harmoniku, Josip Šafar bubnjeve i ja gitaru. Milan je bio iz susjednog kvarta, ali je bio jako često kod nas jer je njegova dadilja Franciska Bačević Nana bila starosjedilac u Banovcu. Po čemu su ti *plesnjaci* bili legendarni? Kako je u to vrijeme bilo jako malo prave zabave u gradu jedan je takav *plesnjak* bio atrakcija. U Boškovom dvorištu smo napravili improviziranu pozornicu od dijelova zaprežnih kola, imali smo nekakav improvizirani razglas, a kao zvučnik je poslužio jedan stari radio. Morate imati jako puno mašte da si zamislite izgled i zvuk takvog razglasta. No imali smo, za ono vrijeme, stvarno atraktivnu reklamu. Boškov otac nam je napravio jednu drvenu piramidu, na to smo razapeli stare jutene vreće i na njih napisali nešto u stilu: *Večeras ples u Banovcu, svira Jazz bolero*. Tu bi piramidu naš fan Đurek natovarao na *tačke* i odveo do centra grada. Čim bi tu reklamu vidjeli šetači na našem korzu odmah bi se u velikim grupama uputili prema Banovcu. Posebno je bio interesantan naš »plesni podij«. U stvari je to bilo obično prašnjava dvorište koje smo prije početka plesa polijevali vodom da bude manje prašine. No možete zamisliti kako je to izgledalo nakon sat-dva plesa. Moram naglasiti da su djevojke na ples dolazile u finim haljinama i štiklama, a dečki gotovo u pravilu u odijelima. Pravi *Banovec-bal* u vrlo neobičnim uvjetima.

Da ne bismo kod opisa glazbenih aktivnosti ostali samo na ovom bendu, mo-

Sl. 3. Orkestar Milana Šimunovića u Opatiji 1965.

ram svakako spomenuti da je u Ivanjskoj ulici rođen Ivica Martinčević, prvi koprivnički pjevač koji je snimio ploču, dugogodišnji pjevač i basista jednog dugovječnog koprivničkog benda, sudionik na nekoliko naših festivala, svojedobno ravnatelj naše Glazbene škole. Koprivničanci ga dobro poznaju jer je otpjevao prvu i najpoznatiju verziju koprivničke himne Koprivnica, autora Ferdinanda Buhanca. Već 1965. godine nastupio je kao glavni solist našega benda u poznatom opatijskom hotelu Jadranskom.

U vrijeme pisanja ovog teksta slučajno sam sreo gospođu Branku Ciganek Husaković rođenu u našem kvartu koja me podsjetila i na kazališni život mladih. U Gornjem Banovcu živjele su obitelji Unger i Šef, roditelji i kći s obitelji, koji su znali animirati djecu za kulturne aktivnosti. Bilo je tu malih igrokaza i recitacija u kojima su djeca iz kvarta mogla pokazati neke svoje talente. Posebno se sjećam jedne »velike predstave« pod nazivom Umišljeni bolesnik. U glavnoj ulozi bila je Vlasta Bezek.

3. Dječje igre i nestašluci

Za djecu iz kvarta naročito su interesantni bili vrtovi i njive stanovnika lijeve strane Gornjeg Banovca koji su se prostirali iza kuća do pruge Koprivnica – Botovo. Vrtovi i oranice završavali su kod

Sl. 4. Iz Glasa 1959. – članovi sastava: Ivan Ferenčak, Braco Šimunović, Martin Petrić, Jerko Kučan, Josip Šafar i Boško Lukač.

Sl. 5. Plakat za nastup Orkestra Milana Šimunovića.

škarpe uz prugu gdje su bili vrtovi željezničarskih obitelji. Ti su vrtovi bili puni voća koje je bojama i mirisima naprosto mamilo djecu. Posebno su atraktivne bile trešnje, rane jabuke i jagode. Krađa voća bio je svojevrsan hobi i sport nas klinaca. Okoliš današnjih poslovnih prostora Podravke bio je jako interesantan za neke dječje nestašluke. Uz samo nogometno

igralište bile su poslagane bačve s pulpom koja je čekala preradu u čuvene pekmeze. To su bile naše »tribine« na kojima bismo gledali Slavenove utakmice, ali je na njima bilo i želatine koju smo jeli kao desert. Te su se bačve vozile u krug tvornice na vagonetima, a nama su služile za vozikanje sve dok nas portiri ne bi potjerali. Sve bačve proizvodili su majstori bačvari u to vrijeme nezamjenjiva Podravkina stručna radna snaga. Kod izrade bačava se uvijek našlo i puno drvenog otpada koji bi radnici iznosili jednom dnevno na jednu hrpu iza same tvornice. Naravno da smo mi točno znali kad će se to dogoditi pa smo već čekali s vrećama da ugrabimo svoj dio. Bilo je tu strugotina za potpalu peći, ali i dijelela drveta za loženje. Ponekad bi se baš stvorila velika gužva oko tog *hoblinja* pa bi pala i pokoja gruba riječ. Na samom sjevernom kraju kvarta bilo je još jedno naše »igralište«. Koristili smo ga kao »bojišnicu«, ali i kao klizalište. Zvali smo ga *Keršulova graba*, a bilo je ujedno i kvartovsko odlagalište kojekakvog otpada i smeća. Uz samu prugu godinama je stajao njemački zidani bunker zaostao iz rata koji je nama poslužio kao izvidnica. Upravo na prostoru Keršulove grabe danas se nalaze Podravkina sjeverna porta, industrijska vaga i skladišta. Puno veće i atraktivnije klizalište bilo je između dvije pruge, varaždinske i botovske, točno na mjestu gdje je sada trgovački centar Kaufland. Zapravo je to bila bara s vrlo malo vode, ali dovoljno veliki prostor da se može zimi odigrati »prava« hokejaška utakmica. Rijetko je tko od hokejaša imao prave klizaljke, uglavnom su trpjeli donovi cipela, štapovi su bili čista improvizacija načinjeni od nekih debljih svinutih batina, a kao pak je služila kutija paste za cipele napunjena improviziranom smjesom.

4. Stanovnici i njihova zanimanja

Stanovnici kvarta uglavnom su se bavili poljoprivredom, a to je osobito vrijedilo za Gornji Banovec. Osim nekolicine ozbiljnijih gazda koji su u svojem »voznom

parku« imali konjske zaprege, oni puno skromnijeg statusa koristili su kravlje zaprege. Na desnoj strani ulice bili su uglavnom gazde s konjima – obitelji Petrić, Belajić, Horvat, Posavec i Hadun, dok su oni na lijevoj strani – obitelji Plantić, Sabolić, Jakupić i Pancerek imali kravlju zapregu. Kao primjer svakodnevnog života navest ću obitelj Stjepana Belajića od koje sam godinama nosio mlijeko. Slovili su kao pravi gazde jer su u to vrijeme imali dva konja, četiri krave, rasplodnog bika i mnogo svinja. Ne sjećam se koliko su imali obradivih površina, ali se sjećam da je jedan komad zemlje bio tik do Slavenovog igrališta, na današnjoj lokaciji Podravkine poslovne sedmerokatnice. U to vrijeme bilo je to pravo bogatstvo. Jedan stanovnik Donjeg Banovca osobito se isticao time što je bio prilično imućan. Naime on je imao traktor i vršilicu – u to vrijeme prilično revolucionaran stroj koji je bio velika pomoć za vrijeme žetve. Zvao se Miška Dugina, a bio je poznat i u drugim kvartovima Koprivnice. Nakon što bi završio posao kod naših kvartovskih poljoprivrednika krenuo je u pomoć konkurenciji iz drugih kvartova. Severovec je imao nešto manje poljoprivrednika – svega četiri obitelji: Belajić, Parat, Tkalec i Težak, dok je Donji Banovec bio skromno zastupljen sa samo tri obitelji: Dominko, Milek i Božek. Moja Ivanjska ulica nije imala niti jednog poljoprivrednika, a u Dugoj ulici sjećam se samo dvije obitelji kojima je poljoprivreda bila tek dodatna djelatnost. Ostalo stanovništvo činili su radnici ili činovnici s tek nekoliko visoko obrazovanih osoba. Imali smo Kazimira Sabola, legendarnog profesora matematike i velikog zaljubljenika u tradiciju i folklor svojega zavičaja Koprivničkog Ivanca.

Visoko obrazovanje imao je i zet prof. Sabola Vjekoslav Samoščanec, njegov brat Zdravko kao i nećak Hrvoje Jakupić, koji su ostali živjeti u Zagrebu. Jedino se Hrvoje uvijek vraćao Koprivnici gdje je i počinuo u prometnoj nesreći. U Donjem Banovcu živio je legendarni koprivnički fotograf Ivek Šef čiji sin i danas stanuje na

istoj adresi. Ivek je bio jedan od četvorice koprivničkih fotografa. Ostala trojica su bili Zlatar-Panta, Tkalčec i Plajh. Za Plajha bi se moglo reći da je iz našega kvarta jer mu je ulaz u dvorište bio iz Ivanjske, a ulaz u atelje iz tadašnje Marinkovićeve ulice. Taj kvart imao je i nekoliko obrtnika koji su obavljali različite usluge uglavnom stanovnicima kvarta te samo povremeno i drugim Koprivničancima. U Donjem Banovcu djelovao je gospodin Vladimir Ščetinec poznati koprivnički stolar, koji je u to vrijeme imao desetak zaposlenih. Imali smo dvojicu postolara, Luku Posuda i Stjepana Kučana te tri krojača: Jožu Dominka, Dragutina Leonharda i Jožeka Glavnika. Ivan Lukač i gospodin Kučan (kojemu se ne sjećam imena) bili su nadaleko poznati bačvari, u to vrijeme jako traženi majstori. Nisam siguran jesu li imali prijavljen obrt, ali sam siguran da su imali jako puno korisnika svojih usluga. U Gornjem Banovcu su živjela i dvojica poznatih koprivničkih mesara: Vilko Čemer i Milan Janach kasnije poznati i kao nakupci stoke, što je u ono vrijeme bilo prilično cijenjeno zanimanje. Danas mogu slobodno reći kako je i moj otac Blaž u to vrijeme, pa i godinama kasnije, radio u zoni sive ekonomije. Počeo je s krpanjem posuda, jer se teško dolazilo do novoga, nastavio izrađivati nove proizvode od lima, primjerice *hidrofore*, da bi kasnije izvodio neke vrlo zahtjevne radove kao što su centralna grijanja i vodovodi. Vlasti ga nikad nisu za to kažnjavale iz jednostavnog razloga: izvodio je te radove za neke ljude »na položaju«.

U kvartu nije bilo dućana, a na veliku žalost muškog stanovništva niti *birtije*. Vino i rakija su se uglavnom proizvodili kod kuće, a radili su se i likeri od ekstrakta s umjetnim okusima koji su bili namijenjeni konzumaciji u vrijeme blagdana. U Dugoj ulici naš susjed Šargač godinama je proizvodio soda-vodu. To je bio jako dobar posao s obzirom da u to vrijeme mineralne vode nije bilo na tržištu. Malo je obitelji u kvartu imalo vinograde, a moja je obitelj bila rijetka iznimka. Naime moj je djed Ivan poslao iz Amerike nešto dolara pa je

tata kupio vinograd u Draganovcu koji je prodao odmah nakon moga odlaska na studij. Već spomenuta obitelj Unger iz Gornjeg Banovca imala je vrlo unosan »biznis«. Bili su jedna od rijetkih obitelji, ako ne i jedina u sve tri ulice, koja je imala kotao za pečenje rakije. Kako smo gotovo svi imali poveću voćnjake bilo je i puno materijala za njezinu izradu. Mi smo u vrtu imali uz ostalo i desetak stabala šljiva, od kojih se pekao pekmez, a višak se koristio za rakiju. No taj postupak je trebalo dobro isplanirati unaprijed. Kad bi došlo vrijeme za pečenje rakije trebalo se za kotao predbilježiti kod Ungerovih, koji su vodili precizne bilješke s rasporedom korištenja. Od tog trenutka do povratka uređaja bilježilo se vrijeme. Točno su znali koliko može trajati pečenje jednog kotla šljiva, dodali bi malo vremena za transport i pripremu i po tome bi odredili količinu rakije kao nadoknadu za posudbu kotla. Važno je reći da se rakija pekla i tijekom noći kako bi se dobilo na vremenu i uređaj dobro iskoristio.

Uz moju Ivanjsku ulicu vežu me zanimljiva sjećanja, osobito ona o njezinim stanovnicima i kućama. Čitava ulica imala je jedva dvjestotinjak metara, a bila je i neobično rijetko naseljena iako je bila najbliža centru grada. Na istočnoj strani ulice Plajhova kuća, njegov poduži vrt, pa jedna simpatična kuća legendarnog brijčača Slavka Stankulina i kuća obitelji Martinčević. Na uglu Duge i Ivanjske bila je kuća s tri stana u kojoj su tih godina uglavnom stanovale obitelji vojnih osoba. Njihov dugački vrt protezao se točno do naše kuće koja je bila zadnja na toj strani, na uglu Ivanjske i Donjeg Banovca. Na početku lijeve strane ulice bilo je zapravo samo dvorište privatne kuće gospođe Ajzenšteter u čijem dvorištu se nalazio »pogon« kojeg smo zvali *višnja* jer se tu čistila otkupljena višnja za potrebe Podravke zvane u ono vrijeme Pekmezara. U toj je kući godinama bio poznati riblji restoran Dalmatinka, a danas je tu pekara Dora. Slijedila je kuća obitelji Bardek, zapravo tri generacije žena, baka, kći i unuka. Do njih je bila kuća gospođe Gostović, danas je to dio Podravkinog

parkirališta, koja je u prostranoj kući i dvorišnoj zgradi iznajmljivala stanove. Nije to bio nekakav komfor, ali u doba nestašice stanova to je bio zadovoljavajući smještaj. U glavnoj zgradi je svojevremeno stanovao i imao ordinaciju poznati koprivnički zubar Juraj Gašparić. Nastavlja se jedan poduži vrt koji je pripadao kući poznatoj po nazivu Greglova vila, a zapravo je bila vlasništvo spominjanog Stjepana Belajića koji ju je kupio novcem svojeg rođaka iz Amerike. Vila je dobila ime po obitelji Ive Gregla, legendarnog koprivničkog učitelja koji je u njoj godinama stanovao. Njegov sin Željko bio je učitelj glazbe, sjajan muzičar i dugogodišnji član koprivničkog sastava Kanarini. Danas je u toj zgradi Bici-klist i kafić Pikova dama. Zadnja kuća na toj strani bila je u vlasništvu bogate obitelji Jakupić iz Severovca, ali je u njoj gotovo čitavo vrijeme pedesetih i šezdetih stanovalo nekoliko obitelji: Lukša, Husnjak, Pušić, Vuglovečki i vjerojatno još neke. Na mjestu dvorišta te kuće danas je istočni ulaz na Podravkino parkiralište, a na mjestu stare kuće je obitelj vlasnika sagradila novu kuću. Do kraja ulice i ugla Ivanjske i Donjeg Banovca bio je ogroman vrt s »neobičnom« ogradom. Skoro u centru grada gazda je napravio ogradu od zapuštenog grmlja i nekog bodljikavog raslinja. To je trebalo služiti kao zaštita od krađe voća s obzirom da je, naročito nedjeljom, preko toga voćnjaka vodila prečica do Slavenovog igrališta. Naravno da smo mi djeca uvijek našli neko rješenje za ubrati koju voćku ili iskoristiti prostor vrta za igru kauboja i Indijanaca kad smo bili sigurni da gazda neće doći. Na tom je prostoru danas sagrađeno sedam kuća.

Naš je kvart bio jako interesantan dio grada za doseljenike iz okolnih sela, naročito Koprivničkog Ivanca. Ako dobro pamtim bilo je sedam obitelji koje su ovdje našle svoj novi dom. Moja je obitelj došla u Ivanjsku ulicu 1937. godine odmah nakon ženidbe mojih roditelja. Kako su roditelji bili iz Ivanca, naša je kuća bila na svoj način centar događanja. K nama bi ponedjeljkom i svaki drugi petak, kad je bio sajmeni

dan u Koprivnici, navraćala mnogobrojna rodbina, kumovi i prijatelji. Pamtim jedan poseban obred pri dolasku na sajam. Dugo nisam znao čemu to služi dok mi jednom to nije pojasnio ujak Štef. Kad bi netko od njih prodavao kravu, došao bi usput k nama u dvorište i oprao vime hladnom vodom. Navodno je vime kupcima djelovalo puno jedrije, a to je ukazivalo da je krava dobra dojilja. Kad bi pak za predah stali s konjskom zapregom pred našom kućom bilo je uputno paziti na mogućnost da naiđe rijedak kamion ili automobil. Tadašnji konji nisu navikli na buku motora pa je postojala opasnost da se preplaše i daju u bijeg. Po završetku sajma, naročito u zimske dane rođaci bi navratili ogrijati se, pojediti kakav zalogaj i okrijepiti se čašicom rakije ili vina. Žene koje su dolazile na plac, kod nas bi ostavljale neprodanu robu jer nije lako pješice nositi pet kilometara teret od nekoliko kilograma. Tako je jedna naša komora služila kao privremeno skladište namirnica. Ona najbliža rodbina, baka ili neka sestrična, ostavila bi za nas djecu ponekad koju neprodanu *prgu* ili sir i vrhnje.

5. Kvart se mijenja

Prema mojem saznanju u kvartu danas živi samo nekolicina stanovnika koji su ondje rođeni pedesetih godina prošlog stoljeća. Tijekom mojeg školovanja u Zagrebu ondje su se dogodile velike promjene pa sam po povratku u Koprivnicu 1970. godine uvidio kako kvart mojega djetinjstva više ne postoji. Na njegovom su području sagrađene nove kuće, doselili su se novi stanovnici. Danas me osobito žalosti činjenica da se stanovnici gotovo ne poznaju i ne pozdravljaju. Time se u potpunosti izgubio duh kvarta iz pedesetih i ranih šezdesetih godina mojega djetinjstva i mladosti te živi samo u sjećanjima koja sam rado na ovaj način podijelio s čitateljima.